

AIMO KAPIAINEN

HENRIK

AIMO KAPIAINEN

HENRIK

© 2020 Aimo Kapiainen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-803-584-8

1

Ankarana talvi jatkuu näiden pienten ja syrjäisten maalaiskylien yllä. Eletään helmikuun alkua. Vanhat ihmiset sanovat talvenselän jo taittuneen. Luonnossa näin ei nyt ole. Ensilumi pakkasineen tuli jo syyskuun lopulla. Siitä lähtien pakkasta on jatkunut jo viidettä kuukautta. Vaikka taivas on ollut lähes jatkuvasti pilvessä, pakkasen on kuitenkin noussut kolmenkymmenen asteen tienoille. Harvoina selkeinä ajanjaksoina se on saattanut öisin kohota lähes ennätyslukemiin. Kun välillä on vähän lauhnut, on satanut lunta. Kevyttä pehmeää pakkaslunta. Talven kovuus näyttää pahaenteiseltä, jopa pelottavalta.

Jo monena vuotena ankaraa talvea on seurannut kylmä ja märkä kesä. Ihmiset muistavat viime kevään. Silloin touontekoaikaan pelloilla oli monin paikoin vielä lunta. Kesä oli mitä oli. Syksyllä sato jäi erittäin heikoksi. Näitä heikkoja satoja on saatu jo useana vuote-

na. Laajalla alueella, jopa koko maassa se on aiheuttanut suorastaan nälänhätää. Ravinnon puutteesta taas on seurannut sairauksia ja kuolemaa. Vielä yksi tällainen vuosi, niin olemme tuhon omia. Näin kyläläiset arvelevat pelokkaina.

Metsätkin ovat peittyneet runsaaseen lumeen. Kylien harvalukuisten rakennusten, kesällä harmaan viher-tävän sammaleen koristamat pärekatot kantavat nyt liki metristä lumipeitettä. Taakka ei kuitenkaan ole niin painava kuin saattaisi näyttää. Koko talvena ei ole suojanut ja siksi kuorma on kevyttä lumenhötteröä. Yksi kunnan suojasää vapauttaisi puut taakastaan. Sammaleiset katot eivät kuitenkaan vapaudu lumikuormastaan ennen kuin aurinko keväällä sulattaa lumen.

Talojen ohi kiemurtelevat hevostiet väliin melkein hautautuvat lumeen. Pitkäksi aikaa ne eivät kuitenkaan jouda olemaan vailla kulkijaa. Aina jonkun on tarve ajella siinä hevosella rekineen. Näin tien pohja pysyy kovanä ja tarjoaa tasaisen kovan alusta kulkijoille, myös jalan liikkuville. Suksiladut oikovat hevostien mutkia tai tarjoavat suoran yhteyden talosta taloon.

2

Kylän keskustaa lähestyy hevospies. Päästyään Nummelan talon kohdalle, mies ohjaa hevosen tieltä läävän katon eteen. Paikka on ilmiselvästi tuttu niin miehelle kuin hevosellekin. Mies nousee reestä. Hän on tukevasti pukeutunut ja siksi liikkuminen näyttää vähän kömpelöltä. Yllään miehellä on kookas lampaannahkainen turkki. Päässään hänellä on iso karvareuhka peittäen hyvin korvat ja miltei kasvotkin. Pitkävartiset huopattöppöset suojaavat jalkoja ja estävät varpaiden paleltumisen. Mies heittää koirannahasta tehdyt rukkaset reen etuistuimelle ja alkaa riisua hevosta vetäen ensimmäiseksi rinnustimen auki. Päästää sitten setolkan ja remmit irti. Tottuneesti mies ottaa luokin käsiinsä ja laskee aisat maahan. Hän hakee hevoselle läävän vesisaavista ämpärillä vettä. Ilmeisesti hevonen on kulkenut pitkän matkan ja on janoissaan. Nopeasti se siemaisee ämpärin tyhjäksi. Mies vie hevosen talliin ja heittää sille tukun

heiniä eteen. Sitten hän korjaa valjaat katoksen seinässä olevaan tukevaan katajaiseen koukkuun. Ohjasten paikka on seinässä oleva pieni naula. Luokki asetetaan tuttuun paikkaan seinustalle. Mies työntää sitten vielä reen katon alle suojaan. Ottaa rukkaset reestä ja lähtee kävelemään tupaa kohti. Ulko-oven avautuessa sisältä syöksähtää lämpöä kuivaan pakkasilmaan höyrystyen pieneksi epämääräiseksi pilveksi. Nopeasti pilvi kuitenkin katoaa ympäröivään kylmyyteen.

Isäntä, Manu, astuu kynnyksen yli tupaan. Vaimo, Maria, puuhailee hellan ääressä. Nainen kääntyy tulijaa kohti.

- Hyvinkö matka meni?
- Hyvin. Hyvinhän se meni, vastaa isäntä verkkaisesti.

Miehen alkaessa riisua painavia matkavarusteitaan, vaimo kiirehtii kertomaan kuulumisia.

- Aamupäivällä kävi kerjäläisiä. Kaksi resuista tyttöä. Kummallekin annoin pienen leipäpalan.

Toisella oli aivan risat jalkineet. Annoin hänelle Hiljan saappaat. Olivat aika sopivatkin.

- Niin, eihän Hilja niitä enää tarvitse, vastaa mies.
- Ei tarvitse, sanoo vaimokin ja kääntyy nopeasti selin miestään kohti alkaen pyyhkiä kasvojaan esiliinan kulman.

Hetken kumpikin on ääneti. Kohta mies jatkaa.

- Sain pappilassa maksettua Mikon hautauskulut. Hiljahan siellä kirkkomaassa oli jo veljeään odottamassa.
- Tuntiessaan lopun lähestyvän, Hilja oli muutoin valmis, mutta hän ei olisi raaskinut luopua pikkuveljestään. Mikko oli Hiljalle todella rakas, muistelee äiti.
- Nyt ovat molemmat siellä kirkkomaassa, kertaa isä.
- Hyvähän siellä siunatussa maassa lasten on nyt levätä. Ei tarvitse enää kärsiä sairauksista ja kivuista, puhelee äiti puoleksi itselleen puoleksi miehelleen.
- Teen keväällä Mikon haudalle valkoisen puuristin. Hiljan haudallahan sellainen jo on, ennakoi Manu.

Hiljan menehtymisestä on nyt noin vuosi. Kaksi-vuotiaan Mikon rovasti siunasi haudan lepoon kolme viikkoa sitten. Heillä on paljon kohtalotovereita. Tämä kuusikymmenluku on todella varsinainen kuoleman vuosikymmen. Vaikka tällä seudulla puute ja kurjuus ei ehkä ollut kaikkein pahin, kulkutaudit ja erilaiset sairaudet raivosivat täällä niin kuin koko maassa. Jos ei nyt suorastaan kuoltu nälkään, nuo sairaudet kuitenkin veivät niin monet hautaan. Esimerkiksi naapurikylässä koko viisihenkinen perhe menehtyi vuoden sisällä.

- Tapasitko rovastin pappilassa? Kysyy vaimo.
- Kyllä tapasin. Keskustelin rovastin kanssa pitkän tovin. Rovasti kyseli tämän puolen kuulumisia. Pyr-

ki löytämään lohdutuksen sanoja. Rovasti kertoi myös, että muutaman menneen vuoden aikana puutteeseen ja kurjuuteen on menehtynyt ainakin 150000 suomalaista. Kaiken kurjuuden keskelläkin hän näki toiveita paremmasta. Jostakin ruotsinkielisestä lehdestä hän oli lue-
nut, että juuri tällä kuusikymmenluvulla maahan on al-
kanut syntyä uutta teollisuutta. Näin tapahtuu erityisesti
metsäpuolella. Se tulee antamaan työtä monille. Emme
tulevaisuudessa ole enää pelkästään maatalouden varas-
sa, arveli rovasti.

Rovasti kertoi vielä, että valtio jatkaa keskeneräistä
Riihimäki-Pietari ratahanketta. Onhan siinä työtä mo-
nelle. Toki huonosti palkattua. Hän päivitteli vain sitä,
että työntekijöiden tullessa laajalta alueelta, myös kul-
kutaudit leviävät. Työntekijöitä kuulemma menehtyy lä-
hes päivittäin.

- Onko Henrik kotona? Kysyy isä.
- Henrik lähti korjaamaan Ojamaan ladon ovea. Se on rikki ja pyrkii tuulessa repsottamaan.

Lupasi laittaa siihen puusaranat, kertoo Maria.

- Poika on jo aika taitava, vaikka on vasta 17. Tekee miehen työt ja on aloitekykyinen, kehuu isä poikaansa.

- Käytkö syömään? Olisi paistettuja nauriita, pala lampaan lihaa ja leipää. Perunoita täytyy säästää, jotta riittäisi keväällä siemeneksi.

Manua ei emännän tarvitse kahdesti pyytää syömään. Koko päivä on mennyt matkalla. Toki rovasti ja ruustinna olivat tarjonneet kupin kahvia.

Syödessään isäntä kertoi vaimolleen lisää kuulumisia. Ruustinna oli kertonut naapuriseurakunnan kirkkoherran puolison menehtyneen sairauteen. Toissa joulun aikaan rouvan sisko oli tullut jostain kauempaa kyläilemään. Vieras oli ilmeisesti saanut tartunnan jo ennen matkaa, koska hän oli tullut pahoinvoivaksi ja sairaanoloiseksi heti tultuaan pappilaan. Siksi hän oli joutunut lähtemään kotimatkalle jo samana päivänä. Hän oli kuitenkin ehtinyt tartuttaa taudin kyläpaikassaan. Muutaman päivän kuluttua rouva oli alkanut oireilemaan. Hän oli saanut voimakkaita pahoinvointi kohtauksia ja kuume oli noussut. Potilas oli hyvin rauhaton ja iholle oli noussut punertavia läikkiä.

Kirkkoherra oli haetuttanut kaupungista lääkärin. Tämä oli todennut rouvan sairastuneen vaaralliseen hermo – ja mätäkuumeeseen. Manu ei ollut varma taudin määritteestä. Hän muisteli ruustinnan puhuneen myös lavantaudista. Lääkärillä oli mukanaan lääkkeitä ja erilaisia hyödyllisiä rohtoja. Potilaan luona lääkäri oli viipynyt pappilassa useita päiviä. Lääkäri oli yrittänyt potilasta lääkkeillä hiostuttaa ja oksetuttaa. Peräruiskeitakin oli jouduttu antamaan. Mitkään lääkkeet tai rohdot eivät aluksi tuntuneet auttavan. Lopulta rouva oli kuitenkin

tullut hieman paremmaksi. Jonkin ajan kuluttua tauti oli taas iskenyt entistä kovemmin. Potilaalla oli kylmiä väristyksiä ja suurta heikkoutta. Kaikista hoidoista huolimatta potilas menehtyi sairauteen.

Myös kirkkoherra oli sairastunut. Hänen sairautensa ei ilmennyt yhtä voimakkaana. Pari viikon kuluttua vaimonsa kuolemasta kirkkoherra oli kyennyt jo pitämään jumalanpalveluksen kirkossa. Hän oli ollut silloin vielä niin heikko ja masentunut, että oli joutunut kesken saarnan lepäämään ja pitämään lyhyen tauon.

Miehensä kertomaan Maria saattoi vain todeta;

– Onhan se tiedetty, ettei näinä vaikeina aikoina edes pappilakaan ole turvassa. Nekin, joilla on ymmärrystä ja varoja hankkia apua, saattavat menehtyä sairauteen.

Eräänä pyryisenä päivänä Maria on käynyt peruna-kuopassa. Illalla ruokapöydässä hän otti asian esille.

– Perunat ovat kohta loppumassa. Niitä voidaan ottaa syötäväksi hyvin vähän. Joukossa on paljon pilaantuneita. Siemen on turvattava. Onneksi meillä on vielä vähän nauriita. Niitä saatiin sentään syksyllä jonkin verran talteen. Meille ihmisille ruokaan antaa hyvän lisän suolakala. Sitä meillä on runsaasti. Onhan järvestä saatu haukia ja särkiä. Purosta saadaan kohta matikoita.

Suurempi huoli on eläinten rehusta. Heinä ei riitä kaikille nykyisille eläimillemme. Kahden lehmän pitämi-

nen hengissä kevääseen, ei nyt kerta kaikkiaan onnistu. Myös vasikka tarvitsee heiniä. Vasikkaa ei mitenkään raaskisi teurastaa. Ajattelin siitä kasvattaa meille lehmää. Lehmistä Ruusu on jo aika vanha, viisitoistavuotias. Sitäkään ei kuitenkaan haluaisi hävittää. Mistään ei tilalle saisi keväällä uutta lehmää. Tilannetta pahentaa vielä se, että rehuviljaakaan ei ole enää paljoa jäljellä. Onneksi lampaila näyttää asiat olevan paremmin. Tehtiin kesällä lehtivihkoja leppä – ja koivupuskista runsaasti. Erityisen haluttuja näkyvät olevan ne haapavihkot, joita saatiin siitä suuresta haavasta, jonka kesällä kaadoit. Nyt ne ovat todella tarpeeseen, arvelee emäntä.

– Onhan se tilanne huono kaiken kaikkiaan. Olemme sen huolen jo pitkään nähneet. Hevosestakaan emme voi mitenkään luopua. Tästä vähäisestäkään maanviljelystä ei tule mitään ilman hevosta. Olen jo pitkään pienentänyt hevosen heinäannosta. Tilannetta pahentaa se, että silppuakaan ei paljoa saa. Oljet ovat lähes lopussa ja kaurojakaan, kuten Maria totesit, ei ole juurikaan jäljellä. Osto rehua ei mistään saa. Kaikilla on yhtä huono tilanne kuin meillä. Ja millä sitä tavaraa ostaisikaan, kun rahaakaan ei liiemmin ole.

– Keskustelin viikolla Perämaan Mandan kanssa näistä ruoka – ja rehuasioista. Heillä asiat tuntuivat olevan vähintäänkin yhtä huonosti, kertoi Maria.

– Minä puolestani tapasin veli-Taavetin eilen. He

olivat joutuneet teurastamaan jo toisen lehmänsä rehun puutteen vuoksi. Olen tässä ajatellut, että jos kuitenkin lähtisi etsimään ostorehua. Pienikin lisä saattaisi auttaa pitämään nämä nykyiset eläimemme. Mihinkään muu ei kannata yrittääkään kuin ehkä rannikolle päin. Tuolla pohjoisempana luonnonvoimat taisivat olla vielä epäedullisemmat kuin täällä. Ehkäpä meren läheisyydessä edes toukoviilat olisivat onnistuneet meitä paremmin. Suuria toiveita ei kuitenkaan kannata elätellä, pohti isäntä.

– Minä tästä joutaisin. Voisin lähteä hevosen kanssa etsimään. Ei sitä mitään saa, jos ei yritä, puuttui Henrik vanhempiensa keskusteluun.

Aluksi ajatus tuntui vanhemmista mahdottomalta. Hetken pohdiskelun jälkeen pojan innokkuus kuitenkin voitti. Sovittiin, että jos huomenna aamulla on kohtuullinen sää, Henrik lähtee matkaan. Päätettiin laittaa pojalle ja hevoselle evästä mukaan ja sitten vain kokeilemaan onnea. Matka suuntautuisi rannikolle. Isä lupasi vähän rahaakin mukaan.

3

Seuraavana aamuna olikin hyvä ilma. Taivas oli selkeä ja tähdet loistivat kirkkaina. Ihme kyllä pakkastakaan ei ollut vallan mahdottomasti. Henrik otti rekeensä vielä vanhan puuämpärin, jotta hevosta voisi tarvittaessa juottaa jossakin kaivolla matkan varrella. Tähtinen taivas antoi matkalaisille valoa. Nopeasti kuitenkin helmikuinen päivä alkoi valjeta. Aluksi maisemat olivat nuorelle miehelle tuttuja. Henrik arvioi, ettei lähikylistä kannattanut mitään etsiä. Siellä olisi yhtä ankeaa kuin heillä kotonakin. Lähempänä meren rantaa Henrik huomasi tien varressa rikkaan näköisen talon. Mies kaarsi hevosensa pihaan. Rohkeasti vain sisälle taloon.

Pöydän ääressä istui vauraan oloinen mies, ilmeisesti isäntä. Hänelle Henrik esitti asiansa. Mies ei vähään aikaan vastannut mitään. Kohta tuli keittiöstä nainen, nähtävästi emäntä.

- Niinhän se on Hilma, ettei meillä ole ylimääräistä jaettavaa tälle kulkijalle, kysyi isäntä.
- Viime kesä oli heikko ja niin vilja – kuin heinäsaato –kin jäi olemattomaksi. Itsekin olemme joutuneet vähentämään karjaa, vastaa nainen.

Henrikin ei auttanut muu kuin jatkaa matkaa. Kylän toisella laidalla Henrik päätti yrittää uudestaan. Tulos ei ollut yhtään parempi. Neuvoivat kuitenkin menemään seuraavaan kylään, joka oli aivan meren rannassa. Siellä taisivat saada ainakin toukoviljaa vähän paremmin.

Miehen oli taas jatkettava matkaa eteenpäin. Keskelä kylää Henrik näki hieman muita isomman näköisen talon. Mies päätti yrittää. Tulos ei ollut aikaisempia parempi. Ei ole mitään myytävää, sanottiin.

Henrik päätti kylän laidalla kokeilla vielä vähän pienemmän näköisestä talosta. Hän pysäytti hevosen talon pihaan ja käveli rohkeasti sisälle. Henrik esitti asiansa kertoen mistä oli ja mikä oli tilanne heillä kotona ja koko kylässä. Isäntäväki kuunteli kyllä kohteliaasti.

- Olemme toki kuulleet, miten kurjaa on koko maassa. Siellä pohjoisempana taitaa olla todella vaikeaa. Sitten vielä nämä kulkutaudit. Niitä on kyllä riittänyt tännekin. Kyllä me haluaisimme auttaa, mutta ei meilläkään ole siihen varaa. Ostaisimme itsekin ainakin perunaa ja heiniä. Mistään ei niitä nyt kuitenkaan saa. Kyselijöitä

Kirjan tapahtumat ajoittuvat noin sadanviidenkymmenen vuoden taakse. Nälänhätä ja vaikeat epidemiat koettelivat kansaa. Poikkeuksellisen kylmät ja muutenkin vaikeat säät aiheuttivat useina vuosina lähes täydellisen kadon, sairautta ja kuolemaa. Kuinka voitiin ylipäättään elää, kun ei ollut sähköä, puhelimia, autoja tai edes polkupyöriä? Lääkärit ja lääkkeet olivat harvassa ja kaukana. Mikä kuitenkin lohdullista; kaiken puutteen ja sairauksien keskellä ihmisillä saattoi olla monia ilon ja onnen hetkiäkin.

Tämän kirjoittajalla on ollut onni elää lapsuutensa perheessä, jossa eli myös ihmisiä, jotka olivat oman lapsuutensa eläneet kirjan tapahtuma-aikaan. Näin mukaan on saatu hiven perimätietoakin. Valtaosin kirja on fiktiota. Eri aikakausien vertailu jää lukijan tehtäväksi!

ISBN: 978-952-803-584-8